

Свидна МИХАЙЛОВА¹**Пословиците в *Дон Кихот* – преводачески ребуси****Резюме**

Настоящата статия представлява част от друго наше, по-обемно компаративно изследване, което разглежда особеностите при пресъздаване на пословици в няколко български и три чуждоезични превода на *Дон Кихот*. С помощта на сравнителния метод и чрез анализ на фрагменти от романа е направен опит да се докаже качеството на преводните текстове от гледна точка на съвременната теория на превода, да се разкрият преводаческите похвати при пресъздаване на трудно преводими елементи и да се установят евентуални връзки и взаимодействия между отделните преводи.

Ключови думи: преводачност; превод на пословици; фразеология; *Дон Кихот*

Abstract**Proverbs in *Don Quixote* – Translation Puzzles**

This article is a part of another of our more comprehensive comparative study, which examines the peculiarities of recreation of proverbs in several translations of *Don Quixote* into Bulgarian, English, French and Russian language. With the help of the comparative method and through the analysis of specific fragments an attempt is made to prove the quality of translated texts according to the modern translation theory; to reveal techniques in recreating elements that are difficult to translate, and to establish possible interactions between the individual translations.

Keywords: translation studies; translation of proverbs; phraseology; *Don Quixote*

Настоящата статия изследва особеностите при пресъздаването на пословици в пет български и три чуждоезични превода на *Дон Кихот*: на френски, руски и английски език. За целите на анализа са избрани именно пословиците, тъй като те носят национален колорит и самобитна мъдрост, свързани са с адекватното отразяване в превода на културните специфики на оригинала, характерни са за речта на персонажите от произведението и представляват сериозно предизвикателство за преводача.

Когато анализираме творческото майсторство на преводачите, от съществено значение е да разкрием връзките на работата им с предишни преводни версии на дадено произведение – дали са си помагали с тях и до каква степен². За целта използваме богат емпиричен материал. Три от ранните български версии на романа са преводи от езици-посредници; те са дело на

¹ Svidna Mihaylova holds a PhD in Theory and practice of translation (Spanish language). She is a literary associate at the Institute for Literature at the Bulgarian Academy of Sciences and a translator of fiction from Spanish. Her research interests are in the field of translation studies, reception and comparative literature. Her current research is related to the reception of Cervantes in Bulgaria, the work of the translator Todor Neikov, the comparative analysis of Bulgarian translations of *Don Quixote* and their comparison with translations of the novel into other languages (English, French and Russian).

² Левый, Иржи. *Искусство перевода*. Москва, Прогресс, 1973, с. 122. [Levý, Jiří. *Iskusstvo perevoda*. Moskva, Progress, 1973, s. 222].

знакови фигури в културния живот на България в края на XIX в. и първата половина на XX в. През 1893 г. Трайко Китанчев създава първия относително пълен български превод, като използва една френска и една руска версия на романа; през 1928 г. е публикуван сравнително пълен превод на Димитър Подвързачов въз основа на пълния руски превод на Л. А. Мурахина; през 1939 г. излиза преводът на Димитър Симидов, за който са използвани френските преводи на Цезар Уден и Франсоа Росе, и на Луи Виардо (самият преводач посочва източниците в своя послеслов към изданието, като обяснява, че е сравнявал и с пълния руски превод на Мячников, както и със сърбохърватския превод на известния по онова време испанист Джорджевич)³. Двата превода от езика на оригинала са на Петър и Тодор Нейкови (1947-1949) и на Тодор Нейков (1970). Използваните чуждоезични версии, с които ще съпоставим българските, са един от френските преводи – на Л. Виардо от 1863 г. (принадлежащ на същата епоха и предхождащ с две десетилетия разглеждания английски превод и с три десетилетия превода на Т. Китанчев от 1893 г.); един от английските му преводи от 1885 г. – дело на Джон Ормсби – който и днес е актуален, като бива редактиран и преиздаден през 1981 г., и един от руските преводи – на Николай Любимов от 1953-1954, който пък е „съвременник“ на първия български превод на романа от испански език на П. и Т. Нейкови. Изборът на тези чуждоезични преводи е свързан с факта, че българските преводачи до средата на XX в. са превеждали романа основно от френски и руски език. На тази основа ще се опитаем да очертаем връзките между отделните преводи и евентуалните влияния, които те са оказвали един върху друг.

Пословиците отразяват дълбоките психологически нагласи и начина на възприемане на света от определен етнос или народ; те са едни от най-трудно заобиколимите препъникамъчета за преводача. В процеса на превода възможни решения се явяват замените, приблизителният или описателният превод, включването на коментари под линия, чиято цел е да се постигне пресъздаване не на самите езикови единици, а на нещата *отвъд тях*, до разкриване на символа в тях⁴. Формата на фразеологизмите, смисловите и фонетичните им характеристики се променят, за да се достигне до най-точния функционален еквивалент на съответното стилово обогатено авторово решение.

³ Сервантесъ, Мигел де. *Донъ Кихотъ Ламанишки. ч. I-II*. София, Игнатовъ, 1939, с. 1038. [Cervantes, Miguel de. *Don Kihot Lamanshski*. ch. I-II. Sofia, Ignatov, 1939, s. 1038].

⁴ Найденова Йонка. *Унгарските реалии в контекста на културния трансфер*. София, Изток-Запад, 2012, 196-197. [Naydenova Yonka. *Ungarskite realii v konteksta na kulturniya transfer*. Sofia, Iztok-Zapad, 2012, 196-197].

Значението на пословицата е свързано със значенията на компонентите ѝ⁵. Преводът на този тип фразеологизъм не зависи от наличието или липсата на еквивалент в езика на превода, както това се случва при същинската фразеология. Съществуват три основни подхода при превода на пословици: като преразказ, изразяващ философското съдържание (не говорим за превод, тъй като пословицата вече не е пословица); като фразеологизъм или като езикова единица (замяна с еквивалент или аналог, която предполага наличието в езика на превода на равнозначна пословица, лишена от национален колорит, в т. ч. реалии и собствени имена); като жанр – художествена миниатюра (ако липсва съответствие, подходящ еквивалент или аналог, или е необходимо да се запазят колоритът и оригиналният образ). За да постигнат стилистично съответствие с оригинала при превода на пословици, преводачите често прибегват до замяна на оригиналния израз с друг, свойствен за приемащата среда. С други думи, те осъществяват прекодирането на ниво стил, а не на ниво език. Затруднението в случая произтича от уникалността на пословицата⁶.

В *Дон Кихот* са използвани около 280 пословици – те обогатяват както речта на Санчо, така и тази на Дон Кихот, а нерядко и авторската реч. В глава VII от първата част на романа, в разказа за унищожаването на книгите от библиотеката на Дон Кихот откриваме следния фразеологизъм:

Пример 1:

*Aquella noche quemó y abrasó el ama cuantos libros había en el coral y en toda la casa, y tales debieron de arder que merecían guardarse en perpetuos archivos; mas no lo permitió su suerte y la pereza del escriuñador, y así, se cumplió el refrán en ellos de que **poragan a las veces justos por pecadores**.*⁷

Ще разгледаме преводаческите решения в посочените по-горе български версии в хронологичен ред. В превода на Т. Китанчев наблюдаваме интересен случай на съчетаване на два подхода – в тялото на текста са вкарани както българският аналог (съвпадение с превода от 1947 г. и от 1939 г.), така и превода на пословицата (съвпадение с превода от 1970 г.):

*(...) и те оправдаха пословицата, която казва, че **поради сухото гори и суровото, или поради грешният често страда и невинният**.*⁸

⁵ Влахов, С., Флорин, С. *Непреводимото в превода*. София, Наука и изкуство, 1990, с. 199. [Vlahov, S., Florin, S. *Neprevodimoto v prevoda*. Sofia, Nauka i izkustvo, 1990, s. 199].

⁶ Torre, Esteban. *Teoría de la traducción literaria*. Madrid, Ed. Síntesis, 1991, p. 142.

⁷ Cervantes, Miguel de. *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha*. Madrid, Ed. Alba, 1998, p. 38. Това издание ще използваме навсякъде в настоящата статия; в следващите примери ще бъдат посочени само авторът и страниците, на които се намират съответните цитати.

⁸ Сервантес, Мигел де. *Донъ Кихотъ Ламаники. ч.I* В превод на Т. Китанчев. София, Янко С. Ковачев, 1893, с. 53. [Cervantes, Miguel de. *Don Kihot Lamanshki. ch.I* V prevod na T. Kitanchev. Sofia, Yanko S. Kovachev, 1893, s. 53] Това издание ще използваме навсякъде в настоящата статия; в следващите примери ще бъдат посочени само преводачът и страниците, на които се намират съответните цитати.

(...) чрез тях се осъществи поговорката, че **покрай сухото гори и суровото**.⁹

(...) та тук важи пословицата, че **покрай сухото гори и суровото**.¹⁰

(...) и стана така, както казва пословицата, че **често праведните плащат за грешните**.¹¹

В превода на Д. Подвързачов поговорката е пропусната (нулев превод). Очевидно е, че Д. Симидов, П. и Т. Нейкови са познавали превода на Т. Китанчев и решенията им в голяма степен съвпадат с неговите, като са актуализирани в езиково отношение. В преводите от 1939 и от 1947 г. преводачите са предпочели замяната на пословицата с неин аналог – българската поговорка е лишена от национален колорит и се вписва безпроблемно в тъканта на текста. Тя може би най-вярно, пълно и неутрално отразява цялата палитра на близки по смисъл български пословици, сред които *Един прави, друг тегли; Нешко крал, Обрешко да плаща; Сгрешили дългерите, а пък бесят шивачите; Един яде киселото, друг бере скомината*¹². Почти всички те са неприложими в този случай, тъй като в тях са налични национален колорит, лични имена и реалии, каквито липсват в оригинала.

В по-късния превод от 1970 г. Т. Нейков е пресъздал дословно пословицата, без да има необходимост от това – нито в оригинала е налице национален колорит, който трябва да се запази, нито липсва български аналог. Пословицата не съществува на български в този си вид, но и при превода не ѝ е придадена стилистична маркираност, т.е. няма шанс тя да се превърне в *изкуствена пословица*¹³. Това е един от случаите, доказващи че невинаги новият превод е по-добър от стария.

Нека да видим какви са взетите решения по отношение на този преводачески казус в посочените чуждоезични преводи:

... *ainsi s'accomplit pour eux le proverbe, que souvent le juste paye pour le pécheur*.¹⁴

⁹ Сервантесъ, Мигел де. *Донъ Кихотъ Ламанишки. ч. I-II*. В превод на Д. Симидов. София, Игнатовъ, 1939, с. 66. [Cervantes, Miguel de. *Don Kihot Lamanshski. ch. I-II*. V prevod na D. Simidov. Sofia, Ignatov, 1939, s. 66] Това издание ще използваме навсякъде в настоящата статия; в следващите примери ще бъдат посочени само преводачът и страниците, на които се намират съответните цитати.

¹⁰ Сервантес, Мигел де. *Знаменитият идалго Дон Кихот де ла Манча. т. I*. В превод на П. и Т. Нейкови. София, Прогрес, 1947, с. 95. [Cervantes, Miguel de. *Znamenitiyat idalgo Don Kihot de la Mancha. t. I*. V prevod na P. i T. Neikovi. Sofia, Progres, 1947, s. 95] Това издание ще използваме навсякъде в настоящата статия; в следващите примери ще бъдат посочени само преводачите и страниците, на които се намират съответните цитати.

¹¹ Сервантес, Мигел де. *Знаменитият идалго дон Кихот де Ла Манча. ч. I-II*. В превод на Т. Нейков. София, Народна култура, 1980, с. 61. [Cervantes, Miguel de. *Znamenitiyat idalgo don Kihot de La Mancha. ch. I-II*. V prevod na T. Neikov. Sofia, Narodna kultura, 1980, s. 61] Това издание ще използваме навсякъде в настоящата статия; в следващите примери ще бъдат посочени само преводачът и страниците, на които се намират съответните цитати.

¹² Омайников, Захари. *Испански пословици*. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 1993, с. 82. [Omaynikov, Zahari. *Ispanski poslovtisi*. Sofia, UI „Sv. Kliment Ohridski“, 1993, s. 82].

¹³ Влахов, С., Флорин, С. *Непреводимото в превода*. София, Наука и изкуство, 1990, с. 202. [Vlahov, S., Florin, S. *Neprevodimoto v prevoda*. Sofia, Nauka i izkustvo, 1990, s. 202].

¹⁴ Cervantès, Miguel de. *Don Quichotte de la Manche*. 2 vol, trad. par [Louis Viardot](#). Lausanne, Éditions Rencontre, 1967, p. 75. Това издание ще използваме навсякъде в настоящата статия; в следващите примери ще бъдат посочени само преводачът и страниците, на които се намират съответните цитати.

...and so in them was verified the proverb that the *innocent suffer for the guilty*.¹⁵
 ... недаром говорят пословица, что *из-за грешников частенько страдают и праведники*.¹⁶

В превода на Ормсби наблюдаваме употреба на английски израз, който е съвсем близък по смисъл до оригиналния, с тази разлика, че в него *грешниците* се превръщат във *виновни*. Подобна е ситуацията във френския и в руския превод, където поговорката е преведена буквално и съответства на българския превод от 1970 г. Оказва се, че сред разглежданите примери най-оригиналното решение е на Т. Китанчев, от когото са се водили следващите български преводачи.

Своеобразното и специфичното като характеристики на текста са доказателство не за неговата непреводимост, а за творческия характер на превода¹⁷. Нека да проследим колко различни могат да бъдат преводаческите находки в друг интересен пример от глава XIX от първа част, в която Санчо казва на дон Кихот:

Пример 2:

*El jumento está como conviene; la montaña, cerca; el hambre carga; no hay que hacer sino retiramos con gentil compás de pies, y, como dicen, váyase el muerto a la sepultura y el vivo a la hogaza.*¹⁸

Та за това нека си припомним пословицата, която казва: „*мъртвите да отидат в гробът, а живите на пасбището*“ и да отидем по-нататък.¹⁹

Да си спомним поговорката: „*Мъртвият да върви в гроба, а живият – на ливадата*“ и да продължаваме нататък.²⁰

Да стане, както казва поговорката: „*Мъртвият да иде в гроба, а живият да си яде боба*.“²¹
 (...) да се отдалечим набързо и, както се казва, *за мъртвия – гроб, за живия – самун*.²²

(...) да се отдалечим бързо и, както се казва: *за мъртвеца – опело, а за живия – житице вкусно*.²³

Буквалният превод на пословицата би бил *да отива мъртвият в гроба, а живият – при погачата / питата*. Сред трите по-ранни превода най-адекватен според вече разгледаните критерии е този на Д. Симидов, в който наблюдаваме пълно функционално съответствие със

¹⁵ Cervantes, Miguel de. *Don Quixote* (transl. by John Ormsby). <http://www.gutenberg.org/files/996/996-h/996-h.htm#ch41b> (06.03.2022) Този текст ще използваме навсякъде в настоящата статия; в следващите примери ще бъде посочен само преводачът.

¹⁶ Сервантес, Мигел де. *Хитроумный идальго Дон Кихот Ламанчский*. В превод на Н. Любимов. <http://originalbook.ru/don-kihot-migel-de-servantes/> (06.03.2022) [Cervantes, Miguel de. *Hitroumnay idalygo Don Kihot Lamanchskiy*. V prevod na N. Lyubimov. <http://originalbook.ru/don-kihot-migel-de-servantes/> (06.03.2022)] Този текст ще използваме навсякъде в настоящата статия; в следващите примери ще бъде посочен само преводачът.

¹⁷ Лилова, Анна. *Увод в общата теория на превода*. София, Народна култура, 1981, с. 126. [Lilova, Anna. *Uvod v obshtata teoriya na prevoda*. Sofia, Narodna kultura, 1981, s. 126].

¹⁸ Сервантес, с. 99.

¹⁹ Китанчев, с. 150.

²⁰ Подвързачов, с. 149.

²¹ Симидов, с. 160.

²² Нейкови, с. 228.

²³ Нейков, с. 147.

смисъла на оригиналната поговорка и с характеристиките на поговорката изобщо. В преводите на Т. Китанчев и на Д. Подвързачов живите са изпратени на *пасбището* и на *ливадата* – това звучи доста странно и неуместно, ако ги съпоставяме единствено с оригинала, но може да бъде обяснено с открития аналог с *la pâture* в превода на Л. Виардо. Основните значения на френската дума са: *храна, фураж, пасбище*²⁴. Коего означава, че в този случай френският преводач е свършил много добре работата си, докато българските са превеждали буквално от него. В тези примери не се открива съвпадение между преводаческите решения с нито един от разглежданите два български превода от оригинала от втората половина на XX век. В първия превод на П. и Т. Нейкови пословицата е предадена буквално, без да се търси неин еквивалент. През 1970 г. е направен опит за създаване на нова пословица, но запомнянето и възпроизвеждането ѝ би било трудно, тъй като не са налице основните ефонични качества на пословиците – рима, асонанс и алитерация (има опит за такава при *живия – житце*). И все пак, съществуват български поговорки, които са напълно уместни в случая: *За мъртвеца – опелото, а за живия – житото; Бог да прости мъртви души, да се пълнят живи гуши; Спомени душа, напълни гуша*. Сборникът с испански пословици на Захари Омайников²⁵ ни дава още по-интересни примери за художествен превод на същата пословица: *Мъртвецът под земята и хайде на софрата* или най-подходящото в този случай: *За мъртвия – копачка, за живия – погачка*.

Що се отнася до трите чуждоезични превода, при Луи Виардо е постигнат функционален еквивалент със сполучлива рима, може би случайна, но придаваща голяма автентичност на превода:

*... et, comme on dit, que le mort aille à la sépulture et le vivant à la pâture.*²⁶
 (...) we have nothing more to do but make good our retreat, and, as the saying is, *the dead to the grave and the living to the loaf.*²⁷
 ... *мертвому, как говорится, место в гробу, а живому подле каравая.*²⁸

При Дж. Ормсби откриваме съвсем буквален превод, а при Н. Любимов също няма особена проява на фантазия.

Фразеологията е важен национален елемент в художествения текст, със свои

²⁴ <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais>.

²⁵ Омайников, Захари. *Испански пословици*. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 1993, с. 161. [Omaynikov, Zahari. *Ispanski poslovitsi*. Sofia, UI „Sv. Kliment Ohridski“, 1993, s. 161].

²⁶ Виардо, с. 207.

²⁷ Ормсби.

²⁸ Любимов.

особености, структура и символика, които го правят труден за разбиране при превод. Те отразяват нравствените категории на културната среда, която ги е създала, нейната историческа и национална уникалност. Като стилев компонент, те обагрят речта и ѝ придават специфичен колорит²⁹. Според И. Касабов³⁰ този колорит и дори екзотичност е присъщ на авторската реч, която описва дадена действителност, а не толкова на екзотиката на самата действителност. Идеален пример за такъв тип колорит дава сравнението между *Дон Кихот* на Сервантес и рицарските романи. Следващият пример от XXXI глава в първата част на романа също предлага многобройни възможности за творчески решения при превода:

Пример 3:

*(...) más vale pájaro en mano que buitre volando, porque quien bien tiene y mal escoge, por bien que se enoja no se venga.*³¹

В оригинала виждаме, че двете испански поговорки, които по смисъл са доста близки, са поставени непосредствено една след друга (което вероятно има за цел да подчертае колко развълнуван и възмутен е Санчо от неблагоприятието на Дон Кихот, както и да подсили ефекта на съвета му). Те се отнасят до хора, които изоставят сигурното, за да търсят нещо по-примамливо, но несигурно. Първата е използвана от Сервантес не само в този случай, но и във втората част на романа (гл. XII). Нека да разгледаме какво се случва в българските преводи:

*(...) по-добре е врабче въ ръце, отъ колкото жеравъ въ небето и когато ти подаватъ пръстенъ, протягай си пръстътъ; който не знае да зема доброто, което щастие то му предлага, изгубва правото си да се оплаква.*³²

*(...) Нима ваша милостъ не знае, че е по-добре да държишъ врабче въ ръката си, отколкото да зяпаш соколъ въ небето?*³³

*(...) по-добре да имашъ едно врабче въ торбата, отколкото цялъ жеравъ въ полето. Щомъ ти даватъ пръстенъ, протягай си пръста и толкова...*³⁴

*(...) Врабецъ в ръка е повече отколкото орел в небето. А който много подбира и зле избира, сам си е крив, ако пропусне случая.*³⁵

*(...) По-добре врабче в ръка, отколкото сокол в гора. Но който държи в ръка питомното, а тръгне да гони дивото, нека не се сърди на хората, ако сполучи.*³⁶

Версията на Т. Китанчев очевидно е повлияна от френския превод (въпреки че

²⁹ Найденова Йонка. *Унгарските реалии в контекста на културния трансфер*. София, Изток-Запад, 2012, с. 122. [Найденова Йонка. *Ungarskite realii v konteksta na kulturniya transfer*. Sofia, Iztok-Zapad, 2012, s. 122].

³⁰ Касабов, Иван. Предаване на колорит при превод на роден език. – В: *Преводът и родният език*. София, СПБ, 1987, 238-239. [Kasabov, Ivan. Predavane na kolorit pri prevod na roden ezik. – V: *Prevodat i rodniyat ezik*. Sofia, SPB, 1987, 238-239].

³¹ Сервантес, с. 187.

³² Китанчев, с. 292.

³³ Подвързачов, с. 290.

³⁴ Симидов, с. 290.

³⁵ Нейкови, с. 417.

³⁶ Нейков, с. 147.

преводачът не използва точно превода на Л. Виардо): оттам се появява *жеравът*, както и *пръстенът*. Т. Китанчев предава съвсем буквално тези образи, без опит да постигне евфоничните характеристики на пословиците; репликата на Санчо е ненужно удължена, като е прибавено и допълнително пояснение (по-близко до смисъла на оригинала). Същото се отнася и до превода на Д. Симидов, съвсем близък до този на Т. Китанчев, но не толкова многословен. Преводът на Д. Подвързачов се отличава с добавени от преводача елементи (*нима ваша милост не знае...*), както и с пропуснати такива (втората част на поговорката). Нещо повече, почти назидателният изказ на Санчо приема формата на въпрос. В превода от 1947 г. *лешоядът* е заменен с *орел*, но ритмиката и мелодията на поговорката са изгубени. По-успешен е преводът на Т. Нейков от 1970 г., в който *врабче в ръка* се римува със *сокол в гора* и поговорката е съвсем адекватна на оригиналната по смисъл и форма. Същото важи и за втората поговорка от разглеждания пример, която на испански се среща и в следния вариант: *Quien bien tiene y mal escoge, por mal que venga, no se enoja*. Всъщност, както показва и пояснителната бележка на Т. Нейков: *Санчо казва погрешно поговорката. Той изопачава втората ѝ част. Тя гласи: „... нека не се сърди на хората, ако не сполучи“*. Смисълът на тази втора част е същият – който се отказва от благото, за да търси лошото / неясното / несигурното, няма защо да се оплаква от неуспеха си. В превода си Т. Нейков успешно перифразира българския фразеологизъм *Оставил питомното, тръгнал да гони дивото*.

Работата на френския преводач е безупречна що се отнася до адекватното пресъздаване на внушението и до характеристиките на поговорката и в двете ѝ части, макар използваните образи да се различават от тези в оригинала и макар да съществува френска поговорка със същия смисъл, която не е използвана в случая: *Mieux vaut moineau en cage que poule d'eau qui nage* – буквално *По-добре врабче в кафез, отколкото патица, плаваща по водата*:

*(...) car mieux vaut le passereau dans la main que la grue qui vole au loin, et quand on te donne l'anneau, tends le doigt.*³⁷

Що се отнася до английския превод, той се придържа плътно към смисъла и формата на оригинала, а не търси най-близкото английско съответствие (на английски съществува поговорка *A bird in the hand is worth two in the bush*, което означава *по-добре птичка в ръката, отколкото две в храсталака*). Все пак е направен опит за рима между *wing* и *him* или пък римата се е получила случайно, но постига мелодичност:

*(...) for a sparrow in the hand is better than a vulture on the wing, and he who has the good to his hand and chooses the bad, that the good he complains of may not come to him.*³⁸

³⁷ Виардо, с. 395.

³⁸ Ормсби.

В руския превод са намерени съвсем удачни руски варианти на пословиците (макар врабчето да се превръща в синигер, а лешоядът – в жерав), а във втората част е преобразувано руското *От добра добра не ищут*, чийто английски еквивалент би бил *Let well alone* или буквално *Оставете доброто на мира*. В допълнение е перифразирана и руската поговорка *Семь бед — один ответ*:

*(...) лучше синицу в руки, чем журавля в небе, – ведь кто ищет от добра добра, тому долго ль до беды, а за одну беду – как это говорится? – семь ответов бывает.*³⁹

В заключение можем да твърдим, че съществуват скрити или явни връзки между разглежданите преводи – както между българските, така и между тях, от една страна, и френския и руския превод – от друга. Изключение може би прави само английският превод, който е твърде буквален и не е повлиял върху българските, тъй като освен това английският не е сред езиците-посредници, използвани от ранните български преводачи. Версията на Л. Виардо е на високо художествено равнище и преводаческите решения водят до пълнокръвни функционални еквиваленти. Руският превод често клони към буквализъм, макар на места да се откриват находчиви решения. Що се отнася до българските версии, преводът на Т. Китанчев звучи архаично, макар в момента на създаването си да е представлявал сериозна крачка напред в българското преводаческо изкуство; преводът на Д. Подвързачов има висока художествена стойност, въпреки че са налице пропуснати или допълнително прибавени елементи. Той може да се нарече свободен, т.е. не се придържа стриктно към формата и смисъла на оригинала. В превода си Д. Симидов показва находчивост и преводаческо майсторство, макар че в някои случаи паралелите с по-ранните преводи на Т. Китанчев и на Л. Виардо са очевидни.

Що се отнася до двата превода от езика на оригинала – на П. и Т. Нейкови и на Т. Нейков, този от 1947 г. като цяло е по-буквален. Във втория превод са налице по-удачни художествени решения, макар на места те да са свързани с излишна обстоятелственост и несъществуващи в оригинала допълнения. В него изобилстват пояснителните бележки, които дават своя важен принос за опознаване на испанската действителност, но и донякъде затрудняват четенето.

Не твърдим, че изследването е напълно представително, тъй като на фона на обема на творбата разглежданите примери обхващат сравнително малка част от нея; но въз основа на техния анализ могат да се очертаят интересни тенденции и да се постави относително надеждна основа, върху която стъпват извлечените изводи. Целта на изследването в никакъв случай не е

³⁹ Любимов.

да омаловажи или да критикува работата на преводачите на *Дон Кихот*. Делото им заслужава уважение и сериозно внимание. Коментарите и възможните алтернативи, които си позволяваме да предложим, имат за задача единствено да онагледят теорията с ценни примери от практиката, тъй като няма по-добра база за анализ от преводите на едно и също произведение.

Библиография

Влахов, С., Флорин, С. *Непреводимото в превода*. София, Наука и изкуство, 1990. [Vlahov, S., Florin, S. *Neprevodimoto v prevoda*. Sofia, Nauka i izkustvo, 1990].

Касабов, Иван. Предаване на колорит при превод на роден език. – В: *Преводът и родният език*. София, СПБ, 1987, 238-239. [Kasabov, Ivan. Predavane na kolorit pri prevod na roden ezik. V: *Prevodat i rodniyat ezik*. Sofia, SPB, 1987, 238-239].

Левый, Иржи. *Искусство перевода*. Москва, Прогресс, 1973. [Levý, Jiří. *Iskusstvo perevoda*. Moskva, Progress, 1973].

Лилова, Анна. Увод в общата теория на превода. София, Народна култура, 1981. [Lilova, Anna. *Uvod v obshtata teoriya na prevoda*. Sofia, Narodna kultura, 1981].

Найденова Йонка. *Унгарските реалии в контекста на културния трансфер*. София, Изток-Запад, 2012. [Naydenova Yonka. *Ungarskite realii v konteksta na kulturniya transfer*. Sofia, Iztok-Zapad, 2012].

Омайников, Захари. *Испански пословици*. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 1993. [Omaynikov, Zahari. *Ispanski poslovitsi*. Sofia, UI „Sv. Kliment Ohridski“, 1993].

Сервантесъ, Мигел де. *Донъ Кихотъ Ламаники. ч. I*. София, Янко С. Ковачев, 1893. [Cervantes, Miguel de. *Don Kihot Lamanshki*. ch.I Sofia, Yanko S. Kovachev, 1893].

Сервантесъ, Мигел де. *Донъ-Кихотъ Ламаники. ч. I*. София, Радикал, 1928. [Cervantes, Miguel de. *Don-Kihot Lamanshki*. ch.I Sofia, Radikal, 1928].

Сервантесъ, Мигел де. *Донъ Кихотъ Ламаниски. ч. I-II*. София, Игнатовъ, 1939. [Cervantes, Miguel de. *Don Kihot Lamanshski*. ch.I-II. Sofia, Ignatov, 1939].

Сервантес, Мигел де. *Знаменитият идалго Дон Кихот де ла Манча. т. I*. София, Прогрес, 1947. [Cervantes, Miguel de. *Znamenitiyat idalgo Don Kihot de la Mancha*. t.I. Sofia, Progres, 1947].

Сервантес, Мигел де. *Знаменитият идалго дон Кихот де Ла Манча. ч. I-II*. София, Народна култура, 1980. [Cervantes, Miguel de. *Znamenitiyat idalgo don Kihot de La Mancha*. ch.I-II. Sofia, Narodna kultura, 1980].

Сервантес, Мигель де. *Хитроумный идалго Дон Кихот Ламанчский*. Перевод: Н. Любимов. <http://originalbook.ru/don-kihot-migel-de-servantes/> (06.03.2022) [Cervantes, Miguel de. *Hitroumnayy idalygo Don Kihot Lamanchskiy*. Perevod: N. Lyubimov. <http://originalbook.ru/don-kihot-migel-de-servantes/> (06.03.2022)].

Фёдоров, Андрей. *Основы общей теории перевода*. Москва, ИД „Филология Три“, 2002. [Fyodorov, Andrey. *Osnovay obshtey teorii perevoda*. Moskva, ID „Filologiya Tri“, 2002].

Cervantès, Miguel de. *Don Quichotte de la Manche*. 2 vol, trad. par Louis Viardot. Lausanne, Éditions Rencontre, 1967.

Cervantes, Miguel de. *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha*. Madrid, Ed. Alba, 1998.

Cervantes, Miguel de. *Don Quixote* (transl. by John Ormsby). <http://www.gutenberg.org/files/996/996-h/996-h.htm#ch41b> (06.03.2022).

Torre, Esteban. *Teoría de la traducción literaria*. Madrid, Ed. Síntesis, 1991.

<https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais>.